

Joram Kaniuk

Romantikus történet

Úgy harminc évvel ezelőtt ültem egy kis kávéházban a boulevard Montparnasse-on. Otthoni szerelmemre gondoltam, és levelet írtam neki. Nem messze az asztalomtól egy szőke lány ült, szépségesebb a szépségesnél, ha már élhetünk a »pápább a pápánál«-hoz hasonló nyelvi fordulattal, s valami vörösés italt kortyolt egy nagy pohárból. Eszembe jutott Stendhal, naplójában említést tesz két gyönyörű fiatal lányról, amint egy bámulatosan ragyogó napon a velencei Szent-Péter téren ülnek. Sugároznak a boldogságtól, ízléses ruhákat viselnek, kedvesen valami könnyű frissítőt szürcsölnek, körülöttük galambok, turisták, fiatalok, és egyikük társához fordulva megjegyzi: milyen kár, hogy mindez nem bűn!

A mellettem ülő lány sokkal több volt pusztán szép, fiatal nőnél. Arcából titkokat olvastam ki. Valami ősidőkkel ezelőtti bűnből fakadó kifejezés felhőzte be szemét és mongolos arcvonásait. Hasonlított egy hozzám igen közel álló valakihez – de nem tudtam, ki lehet az. Amikor aggodalmaskodva, talán éppenséggel szégyenkezve tekintetemmel követtem kifelé tartó lépéseit, megláttam ábrázotmat az ablakban. Hirtelen roppant hasonlók és idegenek voltunk egyszerre. Szeme szürkés-kék, mégis valami homályos rejtőzött benne. Éreztem, hogy saját sötét mélységeim másik felét szemlélem.

Abban a pillanatban belépett egy magas férfi, azzal a tartózkodó eleganciával öltözve, ami mögött soknemzedéknyi jólét és vagyon terebélyesedik. Valamit a lány fülébe suttogott, ő pedig tekintetét félrefordította, felém, mintha feljogosítana, hogy lopva pillantásokat vethessek rá, alig észrevehetően mosolygott, azután egy fekete Rolls-Royce-hoz lépett, nem sok hozzá hasonlót lehetett látni annak idején Párizsban.

Másnap ugyanabban az órában visszamentem a kávéházba, de nem találtam ott. Éjszaka arról álmodtam, hogy egyszer csak ijesztő helyeken találok magam. Hideg verítékben ébredtem. Néhány nap múlva ismét ott ült. Szürke ruhát, fehér blúzt viselt, és hideg csokoládét ivott. Francia mondataim sántítottak. Különös történetünk kezdeti sza-

kasza bizonyára merő dadogás lehetett, de nem emlékszem az első hebegő beszélgetésre, a beszédbe elegyedés kitalált ürügyére. Csak arra emlékszem, hogy nem értette – legalábbis ehhez hasonló kifejezést lehetett leolvasni az arcáról –, miért nem veszem el azt, ami lényegében már jár nekem.

Első sétáink Párizs utcáin eléggé zavarba ejtőek voltak. Nem értette, sőt jelezni is próbálta, miért késleltetek valamit, ami talán már jóval találkozásunk előtt megtörtént. Lengyel vagy ukrán származású szüleiről beszélt. Azt mondta, Flóra a neve, s amikor én is megmondtam a magamét, elpirult. Csodálkoztam, de valami falovat emlegetett, s akkor még nem tudtam, hogy ez a Kaniuk szó jelentése.

Akkoriban egy szegényes szállodai padlásszobában laktam a rue de Rennes-en, a boulevard Montparnasse mellett, és amikor végre-valahára felmentünk a szobámba, meglepett elkeseredett küzdelme gall eredete és valami benne rejlő, határozott kelet-európaiság között, mint valami olcsó, mosónőknél való, orosz regényben. Oroszország anyácska, Lengyelország anyácska. Arca márványmezőhöz hasonlított, melybe a gyengéd erőszak hajszalereket vésett. Szépsége is rejtélyes módon érvényesült, mintha lehetőkönyű álarcot öltött volna, talán menyasszonyi fátylat. Amikor együtt voltunk, szeretett, akár egy háborúba dübörgő tank, de mint egy porcelán királykisasszonyok számára épített harci eszköz.

Az együtt töltött hét után azt mondta, el kell utaznia, elintézni valamilyen ügyet. Mondj valamit, fordult hozzám. Nem tudtam, mit akar hallani. Kérdeztem, hogyan lehetnék biztos, hogy visszatér. Belevágott az ujjába, és teletöltötte vérrel a mosdón heverő üres terpentines tányérkát. Azt válaszolta, visszatérek a vérért. Hirtelen vadnak tűnt, mintha azokhoz az erdőrengetegekhez tartozna, melyekről néha álmodni szoktam. És elment. Néztem a vért, és felszökött a lázam, s legalább négy napig betegen feküdtem. Valaki odaadta Dosztojevszkij *Félkegyelműjét*, és az influenza lázas kódében olvasni kezdtem. Nyeltem az aszpirinemet, és a regény

minden női főhőse mintha csak Flóra lenne, ő, aki pedig én is voltam. Talán nem véletlenül, megfestettem anyám fiatalkori képét, a régi Tel-Avivban, az egykori kisvárosban. De a képet, amit később Amerikában adtam el, oly módon lehetett értelmezni, mint a pioneernek álcázott zsidó Natasa portréját, aki úgy öltözködik, akár a Rothschild sugárúti úrhölgyek.

Visszatért és mondta, hogy szeret. Farkasnak szólított. Nehezemre esett úgy igazából beszélni vele, mert a francia nem tette számomra lehetővé, hogy megmagyarázzam, miféle lelkiállapotba zuhantam. Szerelmes francia szókoszorúval ékesített, de annyira egy bizonyos körbe tartozó kifejezéseket használt, hogy azok számomra úgy csörömpöltek, mint a guruló, üres bádogdoboz. Magukban hordozták a háziassá szelídített vadság báját, a pontosság és egyben a rejtőzködő kétértelműség finomságát, mintha erejük éppenséggel abból fakadna, hogy túl sokszor használták őket olyan emberek, akikben talán már semmiféle érzés nem lakozott. A héber szereti az éppen kitörő tűzhányó hegy pontosságát. Követeli, tedd fel erre az egész bankot. A héberben nehezen található hűsz szó a „szeret” és a „kedvel” kifejezések között, melyek magukra ölthetik a francia romantika bokaperecét. A francia szavak teli vannak finom árnyalatokkal, s emiatt nem is szabad komolyan venni őket, de lehet, pontosan emiatt túlságosan is komolyak. Szavainak olyan csengése volt, mintha egyenesen a mozivásznon egymást kergető küzdelmekbe vagy szerelmi csatározásokba kíváncsiak volna, olyan jelenetekbe, amelyeket végigjátszhatunk, anélkül, hogy valóban részt vennénk a történetben.

Én azonban tudom, hogy mindvégig, egész idő alatt egyre csak az első pillanattól magával ragadó ámulat felé tapogatóztam, azon érzés irányába, hogy én sokkal régebből ismerem Flórát, bár családí nevét vonakodott elárulni, korábbi, mint ahogyan először találkoztunk. Hagyta, hogy minden rájátsszon erre a különös rejtélyre, és ezzel engem is a maga utcája felé terelt. S amennyire édes volt az alvás egy nő mellett, aki látomásos és álmok leplében olyan messzi városok vízióját tárta elé, amelyekben soha nem jártam, amelyekből talán a szüleim jöhettek ezerévesnyi Ukrajnával az ereikben, ugyanakkor annyira ijesztő is volt érezni, mennyire idegen, mennyire nagyanyám dédnagyanyja fojtogató közelségében alszom.

Szavaiból keveset tudtam meg róla. Megértet-

tem, hogy együtt él vagy kitarítottja, esetleg kedvese egy bárónak, s a Rolls-Royce is annak a tulajdona. Néha az autó egész éjjel lent várt a ház előtt, Flóra nevetett, és kinézett a lejtős, ferde fekvésű tetőtéri ablakon: Semmiség! Semmiség!, mondta, én pedig valami miatt ilyenkor megrémültem. Persze végül is idegen városban laktam. Idegenség töltött el, ugyanakkor mindazoknál, akiket addig ismertem, mindenki másnál közelebb éreztem hozzá magam.

Úgy tűnt, mintha az ősi, hóhér és áldozata játékot ismételnénk, de nem tudtam, ebben a párhuzamban most végül is melyik szerep jutott nekem.

Történeteiből olyasmit vettem ki, szülei között, évekkal ezelőtt, egy messzi országban, titkos meg egyezés jött létre, Flórát ködbe vesző, távoli bűnök és esküvések miatt, melyek értelméig nem sikerült egészen, a mélybe leszállnom, odaigérték valakinek. Talán nem is akartam megérteni. Nemcsak arca árasztott csupa rejtélyt, hanem viselkedése is, az a mód, ahogyan néha a légyságot hirtelen felváltotta valami ösztönös erőszakosság. Szerelme alapjában véve csak egy másképpen vívott háború volt. Soha azelőtt nem ismertem olyan kellemet, ami ennyi zubogó vérözönnel társult volna.

Emelkedettnek éreztem magam. Szerettem egy lányt, aki elhagyott, mielőtt eljöttem volna az Országból. Leveli nehezteléssel telve, könyörtelenek voltak. Ám nem voltam képes beismerni vereségemet, és a lelkem legmélyén már semmivel sem szerettem kevésbé Flórát, mint azt a lányt, aki otthon maradt. De az otthoni lányt azért is szerettem, hogy magamat gyötörjem vele, azért, hogy igenis, jól tudjam, lemondtam életem nagy szerelméről, csak mert már nem szeretett engem, lemondtam arról a kapcsolatról, melyet egész lényemmel kívántam, legyen az egyetlen kötelék egész életem folyamán. Attól tartottam, ha nem engedek, soha többé nem tudok igazi kapcsolatot létesíteni.

S amikor Flóra újra és újra megkérdezett, vajon szeretem-e, arról dadogtam valamit, nem kell mindig pontosan megfogalmazni a dolgokat, talán jobb nem elrontani a szerelmet határmezsgye-kijelölések és ragozási ferdítések szálnalmas pótlékával. De nem vette be ezeket a kifogásokat. Én meg nem tudtam előkeríteni a szavakat, hogy franciára fordítam a magamban talált üres geográfiai mappát, melyen az éppén akkor olvasott Rimbaud-versektől megrészegült vitorlárként szeltem a tengereket, valaha azt hittem, meg tudnám magyarázni a dolgo-

kat lengyelül vagy ukránul, de tudtam, a nagyapámnak erre arcul kellene köpnie, miért fekszem le anyja szörnyű pogromból ismert lenyakazójával, amikor pedig látta, a felhasított dunnákból előkavargó tollak sűrűjében, hogyan szakítja le anyja fejét Flóra egyetlen fejszecsapással.

Huszonegy éves voltam, és hallatlanul nagy jelentőséget tulajdonítottam a „szerelem” szóval kapcsolatban kialakított egyértelmű álláspontnak, annál is inkább, mert a kifejezés héberül csak egyetlen jelentést hordozott. Nem emlékszem, mennyi ideig tartott szerelmi történetünk. Flóra általában türelmetlen volt, és számomra ismeretlen dolgok bizonyítékát követelte. Kirándultunk, ágyban ettük meg mindazt, amit az élelmiszerboltokban vásárolt, és akvarellal megfestettem testének részleteit, egész alakját, elmentünk a Père Lachaise temetőbe, és eltűnődtünk az írók ravasz öröklétűségén. Emlékszem, Madame Bovary sírját kerestem, mert akkor éppen a Goncourt fivérek naplóját olvastam, amint egyikük a következőket mondta Flaubert sírjánál: Gustave, Gustave, ma kritikusaid ünnekvágnak, gúnyolnak, de beköszönt az idő, amikor fiatalok tódulnak ide, hogy Madame Bovary sírját keressék. Íme, itt vagyok, Goncourt testvér. Flóra köveket helyezett a sírra, úgy, ahogy a zsidók szokták, csodálkozva néztem rá.

Annak előtte, a háború utáni Tel-Avivban, nagyon szerettem egy filmet, amely számomra a valaha is vetítették közül a legszebbnek tűnt – Marcel Carné filmjét, *Az Éden gyermekeit*. Ez a kesernyés, romantikus film egy meglehetősen szentimentális, ám magával ragadó képsorral fejeződött be, olyasmivel, mint a naplemente, mely egyszerre giccses és felemelő: a gyönyörű Arlette lassan eltűnik a tömegben, a sokaság körülöleli, magába zárja, és a hős nem érheti utol szerelmét, mert az emberfal elrekeszti tőle. Soha többé nem fogja őt viszontlátni.

Azért említem a filmet, mert köze van a történethez. Flóra elvesztette a türelmét, én pedig nem voltam képes (szóban) elárulni az izraeli lány iránti szerelmemet. Aznap a Rolls-Royce sokáig várakozott rá. Flóra elvitt egy bárba, és bort ivott. Felmentünk a szobámba, ott megégette és beledöfött az ujjába. Megragadtam a borotvát, és vászonszíkot hasítottam. Olyanok voltunk, mint két, csapdába esett ember, akik megpróbálják vagy szeretni, vagy megölni egymást. Erőszakosságra utaló jelzéseket váltottunk. Kezéből ömlött a vér, és nem hittem, hogy

valaha is túl leszünk ezen a napon. A „holnap” elvesztette minden valóságtartalmát. Lassan elindultunk lefelé a rue de Rhône lejtőjén, úgy tapadtunk egymáshoz, mint az elhagyott gyerekek, akik összeülnek, és így védekeznek a szörnyű éhség ellen, szomorúság fogott el. Flóra bánatos volt, egyszerűs mind p̄tetikus. Operai szerepet játszott, és nagyon is ismerte a darab törvényeit, de vonakodott őket a nevükön nevezni. Elérkeztünk a rue de Rhône és a boulevard Saint-Germain sarkán lévő metróállomáshoz, oda, ahol ma Drug-store áll.

És akkor hirtelen éreztem, hogy valami megleli bennem a dolgok helyes szélességi fokát, hogy fel fogok valamit, ami összeköti szerelmemet izraeli barátnőmmel, Flórával, a szüleimmal, a szüleim szüleivel, valami valósággal, amit már vállalhattam, ami már nem egyirányú út, de már nem tudtam, mi lehetett az. Az átkozott nyelv vagy talán épp a nyelvi válaszfalak felmagasodása zavarba hozott. Két, halálos ölelés fogságába zárt ember között a legnagyobb akadályt a szavak jelentették. Éreztem, hogy a megértés küszöbén állok, de a rengeteg, egyik nyelvről a másikra fordítás miatt nem tudtam összpontosítani. Flóra mondott valamit az elválásról és a jövőről, de nem hallottam, hogyan vagy hogyan nem kapcsolódik össze a kettő. Nem fordítottam le helyesen az érzéseket és a szavakat, inkább az ösztöneimre hagyatkozva, ami pedig nem mindig szolgálta az érdekeimet, védeni próbáltam azt a territóriumot, amiről azt hittem, az enyém. Ez persze már úgy hangzott, mint a tömegek zsvaja.

Amit hallottam, a július tizennegyedik felvonulás moraja volt, éppen akkor érték a boulevard Saint-Germain sarkára. A sokaság kezdett a Saint-Michel felé áramlani. Fogtam a kezét, ő pedig lassan lépkedve megindult. Hirtelen megértettem. Az emberek, akár csak Marcel Carné filmjében, letépték rólam a megvilágosodás pillanatában. Ment, magába süppedve, tűnődve, kegyetlenül, azzal a benne keresztelkedő bizonyos, romlott és lány szüziséggel. Messziről követtem a tekintetemmel. Kiabáltam: Flóra! Megértettem, hogy valójában szeretem őt, és a szerelem olyan dolog, ami nem csak az egyik fél számára lehetséges, hogy megadasson.

Elhúzott egy teherautó, teli lelkes kommunistával. A vörös zászló beborította Flórát. Átvágtam a téren, felültem egy bárszékre egy kávéházban, és messziről láttam Flórát. Annyira el akartam mon-

dani neki azt, amit egyszerre csak megértettem, de beleolvadt a tömegbe, amely magával sodorta. Nem tudta, merre tart. Már nem hallott engem. Eszembe jutott Jean Louis Barrault *Az Éden gyermekeiből*. Hangosan felkacagtam magamban, mert nagyon közel álltam a síráshoz. Megértettem, miért találnak ki néha a filmek olyan valóságot, amit később magunk is megélni kényszerülünk. Kerestem a szerelmemet, de nem találtam. Sem akkor, sem két hónapnyi keresés után Párizs utcáin, a bárókban, az éttermekben, kávéházakban.

Nem találtam meg. Csaknem huszonöt év telhetett el utána. Egy asszony, a kanadai Torontóban olvasott rólam a *Time*-ban egy cikket, és levelet küldött Izraelbe. Azt írta, örül, hogy látott rólam híradást az újságban, meg egyebeket. Úgy írta alá, Mary Kaniuk.

Mínt hogy tudtam, az összes Kaniuk ugyanannak a nem túl népes ukrainai családnak a sarja, akik a kozákok Kissingereiként szolgáltak, és lefejezték őket, valahányszor a „mahatma” csatát vesztett, és az elsőt közülük Kaniuknak hívták, mert nem tudott jól lovagolni – nagy örömmel vettem tudomásul, hogy Kanadában is akad egy Kaniuk. Ezerkilencszáz-hetvenkilencben néhány napot Torontóban töltöttem. Ugyanakkor a nővérem is ott tartózkodott. Elhatároztuk, megkeressük elveszett családunk rokonát. A telefonkönyvben nem láttuk a Mary Kaniuk nevet, de találtunk egy másikat. Hirtelen arra gondoltam, úgy burjánzanak a Kaniukok, mint a gyom. Felhívtam telefonon. Egy férfi válaszolt ukrán akcentussal. Mondtam, ki vagyok, mire így szólt: Áh, maga az izraeli Kaniuk. Ide figyeljen, én beteg vagyok. Cukorbeteg, asztma. Elnézést, de fekszem. Hangja egész ijedtnek hatott. Próbáltam megnyugtatni, úgy tűnt fel, szinte könnyörög, hogy ne zavarjam. Mary Kaniuk felől érdeklődtem, mire azt felelte: Áh, maga Giubilina nővérről gondolt? Apácázárdában lakik. Megmondta a kolostor nevét, és letette a kagylót.

A nővéremmel elindultunk, hogy megkeressük Mary Kaniukot a torontói ukrán kolostorban. A zárda egy hatalmas, gyönyörű épületben, óriási park mélyén rendezkedett be. Bevezettek egy kis szobába. Egy váza bánatos virágokkal kedves színlétként hatott a csupasz falak előtt, a tágas ablakok csontvázszerű, levelük hullatta fákra nyíltak. Az ajtón belépett Mary Kaniuk. Hasonlított egyetlen létező, apai ági nagynénikénkre. Szégyenlősen mosolygott, és bemutatkozott, Giubilina nő-

vér, de eredetileg Marynek hívják. A beszélgetés hosszúra nyúlt. Azzal próbált érvelni, hogy mindannyian ukrán eredetűek vagyunk. Megmutatta az ukrán enciklopédia egyik oldalát, ahol Jurema Kaniuk (1909–1933) neve látható, aki egészen fiatalon, a nagy ukrán költők egyikeként halt meg.

Lassanként kiderült, hogy nagyapám egyik testvére kikeresztelkedett, és a nővér az ő leszármazottja. A férfi, akivel telefonon beszélünk, az unokatestvére. Tartott a velünk való találkozástól. Ennek oka, hogy a háború éveiben lágerőrként teljesített szolgálatot a haláltáborban. Elég megdöbbentő helyzet. Velünk szemben ül az egyik legközelebbi rokonunk, egészen olyan, mint a nagynénikénk, és unokaöccse talán a krematóriumba hajigálta be a család többi tagját.

Próbált mesélni magáról. Muzsikusként és zenét tanít. Zárdájuk szabályai szerint nem kötelező apácaruhát viselni a kolostor falain kívül. Minden érdekelte. Lelkesedés áradt a hangjából. Az ukránokra gondoltam, meg arra, amit tudok róluk. Kényelmetlenül éreztem magam. Mary előzékes volt, kedves és jószívű. Minden évben küld újévi üdvözlőlapot Dávid-csillaggal és festett menórákkal. Egyre magyarázta, nehezebbé esett megírnia, hogy katolikus apáca. Mesélt egy másik unokaöccséről. Valami misztikus történetet, ami Lengyelországban esett meg vele, amikor oda átköltözött. Volt egy unokája is, aki valamikor Párizsban találkozott egy izraelivel. Flórának hívták.

Párhuzamot a történet Flórái között csak jóval később vontam.

Két éve Párizsban meséltem a barátaimnak Flóráról. Nem tudtam, mit mondjak. Hirtelen megértettem, hogy annak idején beleszerettem valakibe, aki talán én magam voltam, a vérem. Hogy talán nem is létezett a zsarnok nagybácsi meg a báró, hanem mindez én voltam egy másik életemben. Úgy jelentem meg magamnak, mint „felelet” a kérdésekre, melyeket csak később fogok feltenni, hogy aztán egész életemben a válasz után kutassak. Ismerőseim próbáltak meggyőzni, valamelyik televíziós vagy rádiós interjúban szóljak Flórához, hívjam: jöjj, fedd fel magad, ki vagy! De nem tudtam magam rászánni.

Vagy fél éve Párizsban, a boulevard Emile Zolán haladtam. Valaki ellopta kezemből szorongatott pénzem, és örült tempóban továbbszáguldott motorkerékpárján. Teljesen megkövültem. Körülnéztem az utcán. A közlekedési lámpa mellett par-

kolt egy autó. Vasárnap reggel volt, amikor Párizsban nem túl nagy a forgalom. Nézttem a ragyogó, régi stílusú autót, és a kocsiban egy nőt vettem észre. Hajára sálkendőt kötött. Hirtelen ugyanaz történt velem, ami először, amikor Flórát megpillantottam a boulevard Montparnasse-i kis kávéházban. Magamat láttam, mintha pontosan az inverzem volnék. Szőke a hajam, szürkéskek a szemem, puha a bőröm, és valami visszafogott kegyetlenség szivárog bele a pogromban-szállongó-pihetollszerű lágy-ságba.

Az autó elindult. A nő hosszú, csodálkozó tekintetet szegezett rám. Egyszerre láttam őt is meg a tükörképemet. Nem tudom, kicsoda mi volt, és mi melyik volt. Aztán eltűnt. Megint úgy éreztem, mintha elszakítottak volna a köldökszínőrtől. Úgy gondoltam, én is, mint mindenki, a lelkem legmélyén hordozom az anyaméhben tartózkodás emlékét. Hiszen ez a legelső emlékün, ami csak lehet, az első hely, ahol voltunk. Bár képesek vagyunk arra is emlékezni, amit a tolvajaink örökítenek ránk erőszakkal. Így egyesültünk, Giubilina nővér, Flóra, legyen, akinek lennie kell, magam, szüleim szülei, apám testvére, a nagyapám, aki kikeresztelkedett, és ő volt a haláltáborokban. Buborékká egyesültünk az elfogadhatatlan és vad világegyetem-

ben, s ez tévedésből, a világ rendje elleni lázadás lehetőségeként belebonyolódott egy szépen elketyegő, működő romantikus történetbe, olyasfélébe, ami ma olyannyira kelendő a világban.

Mind a mai napig nem tudom, valójában kicsoda Flóra. Mindenféle őrült kitalációkat gyártok. Csak annyit tudok, megadatott az egyszeri lehetőség, hogy találkozzam azzal, aki Yeats szerint magam voltam, mielőtt a világ teremtett. De nem mentem végig az úton. Hagytam, hogy egy csodálatos, romantikus film jelenete felülkerekedjék a sorsomon, és elszalasztottam a lehetőséget, hogy a harmadrendű szerelmi romantikát átváltoztassam egy történetté, mely távoli pogrommal kezdődik, majd a kiontott vér és a vérontó újraegyesülésével zárult volna. Flóra, Flóra, puha, törekeny és kegyetlen, pompázatos, mintha valóban egy kastély fizikai alkotórészeiből épülne fel, nem pedig emberi romhalmazokból, vagy úgy, ahogyan Emerson megjegyzi „az ember isten saját romhalmaza közepete”, ahogy romos omladék vagyok magam is, mert sikerült anélkül élnem, hogy fellelhettem volna létezésem kozmikus érméjének másik oldalát.

ÁCS GÁBOR FORDÍTÁSA

